

HANJAR

Teksti: Dr. Manouchehr Moshtagh Khorasani,
Suomennos: Anssi Ruusuvaori

Tietoja kirjoittajista

Artikkelin kirjoittanut Manouchehr Moshtagh Khorasani on yksi maailman johtavista persialaisten aseiden tuntijoista ja alan kirjoittajista. Artikkelin on suomentanut ja muokannut tekijän luvalla tietokirjailija Anssi Ruusuvaori.

Mikä on "khanjar"

Termi khanjar tarkoittaa persialaista kaksiteräistä kaarevaa tikaria. Vanhoissa iranilaisissa kirjoituksissa khanjaria kuvailaan teräväksi aseeksi, jota kutsuttiin myös nimellä deshnē ja sitä kantoivat ayyārā-soturit. Nämä olivat vapaita sotilaita, jotka vannoivat yhteisesti pyhän valan palvellakseen hallitsijaa.

Monet historialliset tekstit mainitsevat khanjaria käytetyn lähitaisteluaseena ja myös useissa persialaisissa miniatyyrimaalauksissa on nähtävissä sotureita pitelemässä kädessään khanjaria terä alaspäin "jääpiikkiotteella". Pääasiallisina hyökkäyskohteina on kirjoituksissa mainittu vatsa, kyljet ja rinta. Itse khanjareita kuvataan puolestaan muun muassa seuraavin termein: "vetinen tikari" (Vesi viittaa wootz-teräksen pintakuvioon. Suom. huom.), "tikari, jossa on vetinen terä", "tikari, jossa on lämpökäsitelty terä", "jalokivikahvainen tikari", "intialaisten tikari", "egyptiläinen tikari", "tapava tikari", "vertavuodattava tikari", "graniittikiveä leikkaava tikari" sekä "alasimen halkova tikari".

Kirjoitetun historian perusteella voidaan olettaa, että 1400-luvun aikoihin asetyyppi on ollut yleinen ja käytössä jo useita vuosisatoja sitä aiemminkin. Tämän takia onkin hieman erikoista, että

Qajar-aikakauden khanjar, mursunluukahva, relieffikoristeltu tuppi. Kuva: Manouchehr Moshtagh Khorasani

Khanjarin kaiverrusko-risteltu mursunluukahva, Qajar-aikausi. Kuva: Manouchehr Moshtagh Khorasani

Qajar-aikakauden khanjar, jonka terään on kaiverrettu kuva leijonan ja antiloopin välisestä taistelusta. Kuva: Manouchehr Moshtagh Khorasani

sekä museoitujen että markkinoilla liikkuvien khanjarien on pääsääntöisesti esitetty kuuluvan Persian Qajar-aikakauteen (n. 1794 - 1925).

Khanjarin terämuoto ja sen historiallinen kehittyminen

Khanjar on tyylikkäästi kaartuvine terineen yksi ehdottomasti kauneimmista iranilaisista aseista. Useimmissa Qajar-aikakauden khanjareissa on roomalaisen numero 1:n mallinen kahva, aistikkaasti muotoiltu terän kaari ja terän keskellä korotettu vahvike. Joskus teriin on saatettu muotoilla myös kourut. Khanjarin vahva terä on valmistettu useimmiten wootz-teräksestä mutta valmistukseen on käytetty ajoin myös tavanomaisempaa korkeahiilistä hiiliterästä. Joskus terässä on alussa teroittamaton, vahvistettu osa eli palko tai ricasso, mikä saa terän näyttämään kaksoiskourulliselta.

Terän keskivahvike jatkuu yleensä terän loppuun asti päättyen vahvistettuun kärkeen. Tämä on saanut jotkut tutkijat oletamaan, että tikari olisi tarkoitettu rengaspanssarin läpäisyyn. Terä on alkusuora ja lähtee sitten kääntymään jyrkästi. Kahva on tavanomaisesti valmistettu yhtenä palana mursun syöksyhampaasta, mutta esimerkkejä luu-, kivi- ja metallikahvoistakin löytyy.

Eräs vanhimmista tunnetuista khanjarin esiasteista on löytynyt Preussin Osterodesta. Se lienee päätyntä löytöpaikalleen tataarien hyökkäyksen myötä vuonna 1410. Siinä on tyypillinen roomalaisen 1:n muotoinen kahva mutta sen kaksipuolinen terä on suora. Tutkijat ovat ajoittaneet sen 1300-luvulle ja on esitetty teoria, että tikarit olisivat noudattaneet samaa kehityskaarta kuin miekat, jotka olivat aluksi kaksiteräisiä ja suoraa, mutta muuttuivat vasta myöhäisellä keskiajalla kaareviksi. Tätä teoriaa seuraten on esitetty, että kaarevat teräiset khanjarit olisivat tulleet käyttöön vasta 1400-luvulla. Tämä teoria vaatii kuitenkin lisäselvitystä ja siihen on syytä suhtautua varauksella.

Joskus khanjarin terä on teroitettu koveralta puoleltaan koko matkalta, mutta kuperan puolen terän suora alkusuoru on teroittamaton. Tällöin terässä ei ole keskitukea vaan osittainen T-profiili. Ei ole suu-

Qajar-aikakauden khanjarin terän kullatut koristet. Kuva: Manouchehr Moshtagh Khorasani

Lähikuva leijonan ja antiloopin välisestä taistelusta. Kuva: Manouchehr Moshtagh Khorasani

Esimerkki khanjarin kullatusta ja kaiverretusta koristelusta. Kuva: Manouchehr Moshtagh Khorasani

Qajar-aikakauden
khanjar, metallinen
kahva ja tuppi
koristeltu kaiverruksin
ja kultauksin.
Kuva: Manouchehr
Moshtagh Khorasani

Qajar-aikakau-
den khanjar,
emaloitu
kahva. Kuva:
Manouchehr
Moshtagh
Khorasani

ri yllätys, että vanhoissa piirroksissa näi-
täkin khanjareita on kuvattu käytetyn terä
alaspäin vahvan iskun aikaansaamiseksi.

Kahva ja tuppi

Khanjarin kahva on valmistettu tavanomai-
sesti mursun syöksyhampaasta, mutta myös
norsunluisia esimerkkejä tunnetaan. Kah-
vaan koverrettiin kolo ruotoa varten ja terän
kiinnitys varmistettiin piellä tai pihkalla.
Kahvoja koristeltiin joskus myös kaiver-
ruksin. Materiaalin kovuudesta ja suuresta
työmäärästä johtuen näin tehtiin kuitenkin
suhteellisen harvoin, ja koristelun laatu
vaihtelee yksilö yksilöltä. Mursun- ja nor-
sunluun lisäksi kahvoja valmistettiin muun
muassa sarvesta, luusta, jadesta ja metallis-
ta. Jade on näistä materiaalina harvinaisin.
Kaksi tällaista khanjaria on talletettu Tehe-
ranin sotamuseoon.

Khanjarin tuppi valmistetaan puusta kah-
desta puolikkaasta, joihin tehty kolot sovi-
tetaan tarkasti terän muotoisiksi. Tuppi on
tavanomaisesti päällystetty sagriininahalla,
ja koristeltu vastaavilla reliefiäiheillä kuin
shamshir-miekkojen huotrat. (Sagriini-
nahka on parkitsematonta hain tai rauskun
nahkaa. Suom. huom.) Joskus sagriinina-
han sijaan on käytetty värjättyä samettia tai
brokadia. Tupessa saattaa olla pronssisia
tai hopeisia heloja, mutta ei yleensä vyö-
lenkkiä, sillä khanjaria kannettiin suoraan
vyön tai vyönauhan alle työnnettynä niin,
että vain kahva oli näkyvissä. Khanjaria
kannettiin ilmeisesti joko oikealla tai va-
semmalla kyljellä, muttei koskaan keskellä.
Erilaisissa historiallisissa kuvissa khanjaria
kannetaan useimmiten oikealla kyljellä.
(Tämä vahvistanee käsitystä, että khanjaria
käsiteltiin aseena pääasiassa ”jääpiikkiot-
teella”. Suom. huom.)

Koristelu

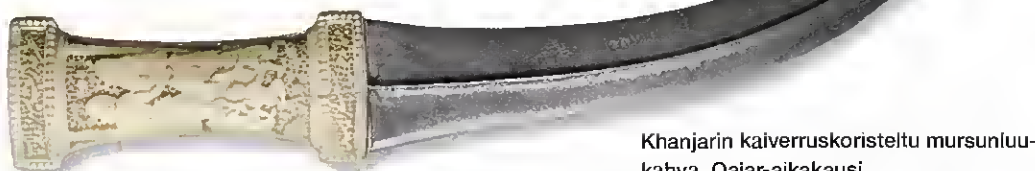
Osassa khanjareista on kasviaiheinen
koristelu terän alussa. Terässä voi olla
myös kaiverrettuna tai kultaputuksena
katkelmia koraanista. Joskus terästä löy-
tyy myös tekijän nimi ja tekovuosi. Jos

Lähikuva kaiverruskoristellusta mursun-
luukahvasta. Kuva: Manouchehr Moshtagh
Khorasani

kahva on metallinen siihen on voitu teh-
dä hopea tai kultaputuksia. Joskus mur-
sunluukahvat on kaiverrettu taidokkaasti
joko paikalliseen tyyliin ihmishahmoin tai
eurooppalaistyylinen aihein. Tällaisia kai-
verrettuja kahvoja valmistettiin Iranissa
jo keskiajalta lähtien. Aiheena käytettiin
klassisen persialaisen saagan Shāhnāmen
tarinoita sekä eroottisia kuvaelmia. Joskus
kaiverruksia sisältävät myös kirjoitusta.
(Tunnettuja kirjoituksia ovat muun mu-
assa: ”Tämä hohtavan upea wootz-tikari
tulee olemaan myrskyävä tuli vihollisensa
sydämessä” sekä ”Tikarisi kahva on maa-
ilman valloittaja vain, jos se täyttää luul-
laan koko nyrkin” Suom. huom.)

Khanjarin kahva on voitu tehdä myös
kauniisti emaloidusta raudasta tai
kuparista. Koristeaiheina on
tällöin käytetty mm. kas-
veja sekä hohtavin

Khanjarin kaiverruskoristeltu mursunluu-
kahva, Qajar-aikakausi.
Kuva: Manouchehr Moshtagh Khorasani

Suomentajan khanjar,
terän kultaukset.
Kuva: Anssi Ruusuvuori

ja vahvoin värein hahmoteltuja lintuja. Emalointia tehtiin erityisesti Shirazin ja Isfahanin kaupungeissa. Erilaisina tekniikoina käytettiin muun muassa maalausta, cloisonné- eli soluemalitekniikkaa sekä champlevé- eli kuoppa-emalitekniikkaa. Yleisimpänä pohjamateriaalina persialaisissa emaloinneissa oli kupari. (Shāhnāme: ”Kuninkaan kirja” on 1000-luvulla kirjoitettu Iranin kansalliseepos. Suom. huom.)

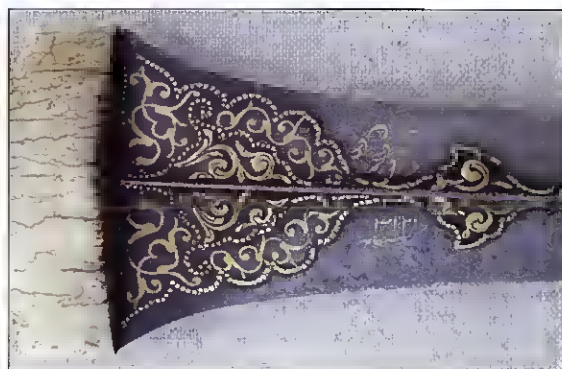
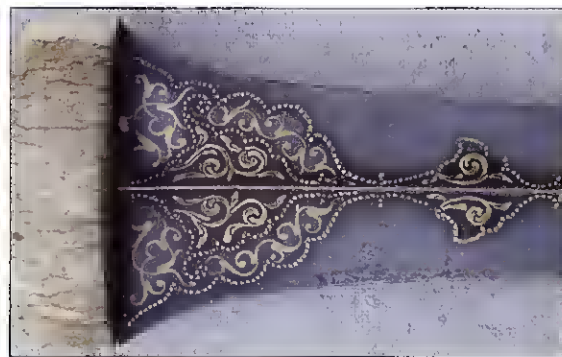
Suomentajan khanjar

Tämän artikkelin viimeisissä kuvissa näkyvä khanjar kuuluu tämän artikkelin suomentajalle. Khanjar päätyi Suomeen Ruotsista nettihuutokaupan välityksellä. Manouchehr Moshtagh Khorasani antoi khanjarista tätä artikkelia varten seuraavan lausunnon:

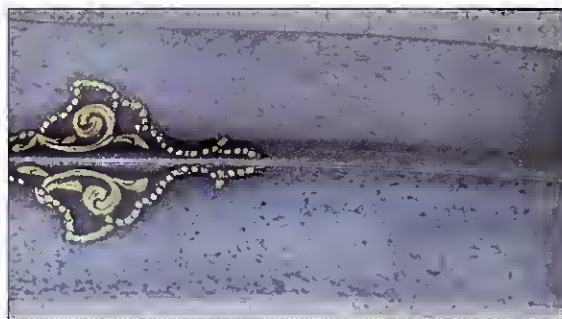
”Kyseinen khanjar on malliltaan tyyppillinen persialainen mursunluukahvainen khanjar. Terä on wootz-terästä ja sen kuviointi on todennäköisesti puunsyyskuvio (wood grain pattern). Terässä on kultaupotuksena tekijän merkki Amal-e Mohammad Hadi (tehnyt Mohammad Hadi) sekä vuosiluku 1121, joka länsimaiseksi muutettuna tarkoittaa vuotta 1709. Vuosiluku on tämältyypiselle khanjarille erittäin varhainen, mutta merkintöjen tekotapa on täysin ajanmukainen ja teknisesti oikea. Terän juuri on koristeltu kasviaiheilla kohokultauksin (zarneshan) ja tasokultauksin (tah-neshan). Tuppi on puinen ja päällystetty sagriininahalla. Kyseessä on erittäin hieno yksilö.”

Suomentajan khanjar.
Kuva: Anssi Ruusuvuori

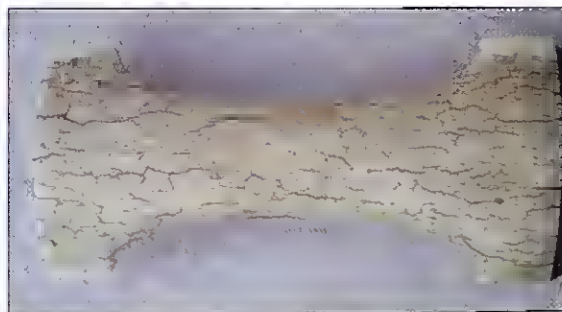
Suomentajan khanjar, terän kultaukset.
Kuva: Anssi Ruusuvuori

Suomentajan khanjar, terän kuviointia.
Kuva: Anssi Ruusuvuori

Suomentajan khanjar, terän vahvistettu
kärki. Kuva: Anssi Ruusuvuori

Suomentajan khanjar, mursunluukahva.
Kuva: Anssi Ruusuvuori